

Kulturarv Vikingstad

fortsätter på Internet - <http://hem.passagen.se/vikingstadhbf>

Medlemstidning för Vikingstads Hembygdsförening Nr 2 2002

Ordföranden har ordet:

Årsmötet

Årets årsmöte resulterade i några förändringar i styrelsen som Ni kan se på sidan 2. Vi hälsar de nya styrelseledamöterna välkomna.

Ombyggnad på Hembygdsgården

På Hembygdsgården pågår ombyggnad och renovering i östra flygeln vilket ska ge oss ytterligare ett rum som vi kan använda som utställningslokal. Det är vår avsikt att där presentera den kvarlåtenskap som vi omhändertog efter Östen Allert. Vi tror att det kommer att bli ett rum som på ett bra sätt åskådliggör hur ett normalt svenskt hem såg ut i en tid som ligger närmare vår nutid än vad möbleringen i huvudbyggnaden exemplifierar.

Förbundets årsmöte

Östergötlands Hembygdsförbund har i år sitt årsmöte i Mjölby den 11 maj. Passa på att anmäla Er att närvara nu när årsmötet är "nästgårds". Anmälan kan göras till undertecknad senast den 2 maj. En hel dags information om Mjölby inkl mat kostar endast 80 kr. Eftermiddagskaffe kommer att serveras för de som så önskar till en kostnad av 30 kr. Programmet finns uppsatt på vår anslagstavla.

Resa till Ulrika

Lördagen den 1 juni kommer vi att åka till Ulrika för att där se på Hembygdsgården, Museet och Kyrkan. Samling vid Mellangården kl 0900. Samåkning till Ulrika. Ca 0930 guidad visning av Ulrika Hembygdsgård inklusive förmiddagskaffe. Efter kaffet förflyttar vi oss till kyrkan för en guidad visning. Lunch intages på Stenåkra värdshus. Efter lunchen blir det så dags att bese museet. Även här med guide.

Ca kl 1500 styr vi vår färd mot Vikingstad. Kostnad endast 130 kr totalt.

Begränsat antal deltagare. Först till kvarn gäller. Anmälan senast den 29 maj till undertecknad på tel 21 80 88.

Årsprogrammet

På sidan 3 finner Ni vår verksamhet för 2002.

Kent Sigedal

Anna Jonsson, uppvuxen i Torpet Ängen under Sörstad fortsätter här sin berättelse från förra numret.

Trädgårdstorpet är svårt att beskriva. Tänk er en stuga på ett rum så lågt till taket att en fullvuxen karl fick gå böjd med huvudet. Ett så litet kök att det bara var plats för vedlåda, vattenhink och ett matbord. Två små fönsterrutor var det enda som släppte in ljus i köket I det torpet bodde Svenssons Emil och Ottilia (Moster Tila). Deras barn: Bror, Nils, Axel, Karin, Maja, Karl, Anna, Lisa, Olle och sist Stina som föddes 1927 sedan vi flyttat från Ängen.

De hade några kor och Svenssons fick liksom far göra dagsverke för torpet. Fru Svensson var inget händig med att sy eller med något arbete i hemmet. Däremot var hon duktig att arbeta på åkrarna vid hemgården och hon mjölkade morron och kväll hos Vik.

"Moster Tila" som vi barn kallade henne hade en syster Hilda som bodde vid Nybble. Hon och även sin egen son Karl smittades av tuberkulos.

Funktion	Namn	Adress	Telefon
Ordförande	Kent Sigedal	Gustad Skattegård	218088
Vice Ordf.	Torgny Brinkby	Gunnorp Västergård	850 14
Kassör	Maria Hultgren	Torsgatan 12 A	816 06
Sekreterare	Kerstin Trygg	Sälggatan 5 C	805 45
Studieorg/ Kulturomb	Anette Sigedal	Gustad Skattegård	218088
Intendent	Owe Lantz	Våghusgatan 20	804 61
Ledamot	Ingrid Nilseryd	Bäckhemmet	800 54
Ledamot	Inga Jacobsson	Torsgatan 14 A	803 04
Ledamot	Håkan Wiktander	Sörstad Hagbyggnaden	850 23
Suppleant	Gunnar Månsson	Våghusgatan 32	805 25
Suppleant	Jan Eriksson	Rakered Skattegård	800 83
Suppleant	Marianne Hallberg	Barrskogsvägen 30	805 02
Suppleant	Ingemar Carlsson	Mimergatan 21	812 14
Suppleant	Karin Lindsson	Rönnbärgsgatan 11	811 30
Suppleant	Mary Kindgren	Gunnorp Bäckgård	850 35

På våren 1926 fick vi veta att Lisa i Trädgårdstorpet var sjuk. Mor bad oss att inte gå in där. Ni får leka med barnen ute sade hon. Lisa blev sämre och sämre och en dag i hetaste sommaren dog Lisa 4 år gammal. Det var i juli.

Så gick dagarna till hösten. Då började Olle hosta och få feber. Det blev precis samma sjukdomsförlopp som Lisas och vid jultiden 1926 dog Olle i den svåra sjukdomen ungefär 3 år gammal. Samtidigt dog hans moster Hilda i Nybble och söndag efter jul jordfästes de båda i Vikingstad kyrka.

Om man gick vägen från Sörstad och tog in på en gårdesväg till höger innan man kom till Ängen kom man till torpet Oxkullen. De som bodde där hette Johansson.

Stugan var lika liten som Trädgårdstorpet. Där bodde också två söner Axel och David och en dotter Anna. En äldre son bodde i Linköping och tog sig namnet Kronlöv. Ingen av de tre som var hemma gifte sig men Anna hade en dotter Gunborg som föddes 1907. Hon hade inga lekkamrater. Hon gick i skolan vid kyrkan och sedan hon hade konfirmerats var hela hennes värld Oxkullen. De enda utflykterna för henne var att gå till Eklund och handla och till Sörstad för att hämta post.

Vi läste Correspondenten tillsammans med Oxkullen. Där våra vägar möttes hade far satt upp en postlåda. Där fick den som läst först lägga tidningen dagen efter.

På söndagarna fick vi hämta tidningen hos varandra. Jag minns då vi kom till Oxkullen på höstsöndagarna för att hämta tidningen var hela trappan full med höns som flaxade vilt åt alla håll. De var vana vid lugn och ro där både människor och djur.

Ängen, Nysätter och Trädgårdstorpet låg i en rad och fortsatte man vägen förbi Ängen kom man till Ängsveden "Ängsvea". Där låg Åttingen, Ängsvea, Hultet och Lingham i en rad. Hultet och Åttingen var dagsverkstorp. De andra två arrendetorp. (Straxt lite finare.)

I Åttingen bodde Karlssons. De var gamla då jag var barn men jag vet att de hade barn som hette Ida, Jenny, Hulda, Maria, Alma, Elsa, Henning och David. Moster Engla som vi barn sade var säkert en duktig husmor i Åttingen "Man får ta det som det är lagt" sade hon om svårigheter som mötte henne.

Verksamheten 2002

Aktivitet	Plats	Tid
Årsmöte Linköpings hembygds-krets	Slaka Församlingshem	Torsdag den 18 april kl 1800
Årsmöte Östergötland Hembygdsförbund	Mjölby Hembygds-gård	Lördagen den 11 maj
Utflykt till Ulrika	Samling vid Hembygds-gården	Lördagen den 1 juni kl 0900
Lördagsöppet . Vi tar emot bilder för vår bilddatabas	Hembygds-gården	Varje helgfri lördag 8 juni - 10 aug kl 1300 - 1600
Nationaldagsfirande. Högtidstal. Musik av Viking Brass. Kaffeservering	Hembygds-gården	Torsdagen den 6 juni kl 1830
Hembygds-gårdarnas dag och friluftsgudstjänst	Hembygds-gården	Söndagen den 4 augusti kl 1300 - 1600. Gudstjänsten börjar kl 1400
Östgötadagarna: Visning av samlingarna, Kulturarv Vikingstad, guidad rundvandring i samhället	Hembygds-gården	Lö-Sö 21-22 september kl 1100—1600

I Ängsveden bodde Ljungblads. Han var son till "Gammaljulle". Barnen där hette Edvin, Karin, Astrid och Greta. Karin var mycket kär i en pojke som hette Rikard Gunnar. Hon hängde efter honom var han var, men det gjorde ingen verkan på honom. Karolina som Fru Ljungblad hette hade fått i sitt huvud att en bestämd dag skulle jorden gå under. Far skrattade åt hennes idéer. Han sade att hon kom som en snopen hund när den dagen var förbi och ingenting hade hänt.

I Hultet som vi alltid gick förbi då vi gick till skolan bodde först Verner och Agda Karlsson. De hade två flickor, Birgit och Gertrud som vi hade sällskap med till skolan. Då vi gick i skolan flyttade de och Andersens flyttade till Hultet och blev torpare där.

I Lingham bodde Ahlstrands. De tillhörde

en religiös sekt som kallades "Leaner". Det räknades som en stor synd att äta fläsk om man var lean. Två söner därifrån reste till Amerika då kriget bröt ut 1914. En son hette Thure och en dotter Berta. Thure var snickare och tog även byggnadsarbeten på egen hand. Berta var alltid hemma. Fru Ahlstrand och Berta hade stor längtan till Amerika. Fru Ahlstrand sade en gång till mor "Ska jag behöva sitta här och se på trädtoppar i hela mitt liv". Den enda omväxling de hade var när någon gick förbi som skulle till Eklund för att handla.

Ahlstrand hade stort yvigt skägg. Han och Karlsson i Åttingen brukade spränga sten. Den ena höll ett borrh och den andra slog på borret med en slägga så att det kom ned i stenen. Sedan laddade Ahlstrand med dynamit och tände stubinträden. I hagen vid

Ängen sprängde de sten en vinter. Då kunde vi se hur han tände på och ropade "Tänt är det här".

Han var ju rätt gammal då så en gång hann han inte långt förrän skottet brann av och stenarna yrde om huvudet på honom. Då vände han sig om och skägget stod rakt ut i skyn men han kom helskinnad från det äventyret.

Han följde också tröskverket på hösten. Då var det en bonde som hade lurat honom att äta en maträtt som det var fläsk i.

Vårt hemliv

Far och mors arbetsdag började vid femtiden på morgonen. Då skulle djuren ha sin skötsel. De brukade ha fyra kor och ett par kalvar i ladugården. Far bar in vatten från en brunn och gjorde rent och sedan mjölkade de. När det var klart och han hade ätit gröt eller välling var det dags att gå till Sörstad och arbeta.

Han arbetade fyra dagar i veckan där och två dagar fick han vara hemma och sköta torpet. Då han hade gått fick mor sköta om gris och höns och sedan skulle hon separera mjölken. Sedan skulle vi som gick i skolan ha mat och matsäck med oss. Ibland var vi tre som fick packa ned en smörgås och en flaska mjölk i korgen av pil som "Strigumman" hade gjort. (Ingen skolbespisning då inte.)

Mor sydde om kläder till oss och far lappade våra skor på kvällarna då det andra arbetet var slut. Vi hade rejäla skor till vardags. En söndag varje höst tog far oss med för att taga mått till skor hos Holmberg (Fru Andersons far). Han bodde i en stuga i närheten av Lilla Harg. Han handgjorde skor.

Vi fick sätta foten på ett papper och så ritade han. Far bad honom "tag till dom stora så de har att växa i". Skorna kanske inte var så vackra men de var starka. Till fint hade vi skor med galoscher. Dem fick vi ha då skolvägen var bottenlös

vid islossningen annars bara då vi gick till kyrkan.

Mor separerade mjölken. Av grädden kärnade hon smör dels till oss att äta men så behövde hon också byta smör och ägg mot varor i Eklund. Då vi skulle gå och handla satte hon sig och räknade ut vad det kunde räcka till som vi hade med oss. Vi var nästan alltid två då vi gick och handla. På halva vägen till Eklund låg en stor sten som lutade. Barn hade åkt kana på den så det var stora märken. Vid den stenen brukade vi bestämma att vi skulle dela karamellstruten som Sigfrid Simonsson "Sigge i Eklund" stoppade i korgen då vi hade handlat färdigt. De flesta handlade då på bok. Det skrevs upp och när de sedan hade en gris att slakta fick de kanske lämna halva för matvaror som redan var uppätta.

Jag har än i dag lite samvete när jag tänker på affären. Jag tittade på julkort och stod och tappade en hel bunt kort på golvet som var mycket smutsigt. Då "Sigge" gick ut på lagret rafsade jag ihop korten och lade dem tillbaka. Jag sade inget men var nog blossande röd i ansiktet då han kom in. Jag tänker på det ibland när jag ser honom i Linköping nära femtio år efteråt. Jag hoppas han räknade av något kilo när far kom med en grishalva så det jämnar ut sig.

Mor och far var duktiga att arbeta och därför räknades vi aldrig direkt som fattiga. Då det var utdelning av skor i skolan kom vi aldrig ifråga för vi var alltid hela och rena. Skolkläderna fick vi byta mot sämre kläder när vi kom hem. Då mor skulle tvätta fick hon elda mellan stenar vid ett berg och värma vatten i en bykgryta som stod på tre ben. Vattnet vevades upp ur en källa. Vår och höst bykte hon. Hon hade då vitkläderna på ett bykkar sedan de var tvättade. I botten av karet låg en säck med aska insvept i ett vitt skynke samt flaskor för hålet på

karet. Sedan östes kokande vatten på kläderna. Jag vill minnas det skulle vara tretton grytor som skulle rinna genom karet. I denna heta lut fick kläderna ligga över natt och på dagen därpå skulle de klappas och sköljas i en brunn. Var inte vattnet så rent i brunnen fick vi lägga kläderna i källvatten till nästa dag då de torkades och lades ihop. Sedan drog vi korgsängen med kläder till Sörstad och manglade på en stenmangel i ett Magasin.

Torparna hade var sin liten hage till betesmark för sina djur. Från omkring 1 juni fick alla torparnas kor beta i storskogen. Den skogen var ganska vidsträckt, från Oxkullen till Hultet och Ängsvea och gränsade också till Ängen. Varje år de släppte sina djur där turades de om att bjuda på kaffe.

Det var i regel första söndagen i juni. En ko från varje torp hade en koskälla om halsen. Det var olika klang och jag minns om vi hörde Oxkullekon, som var folkilsken, hur vi gick stora omvägar för att hon ej skulle se oss.

Vi hade vår skolväg genom storskogen och likaså då vi gick till Eklund och handlade. Korn gick i regel hem till sina mjölkplatser morron och kväll. Kom de inte fick vi barn leta rätt på dem och lyssnade då efter ljudet av vår koskälla.

Julgrisen slaktades i regel omkring 1 december. Ett år i november hade vår stora gris tagit sig ut ur svinstian på grund av slarv med stängningen Han hade gått runt uthuset och då vi hittade honom stod han på huvudet i en tunna där urin som kom från svinhuset samlades i. Vi fick springa efter far i Sörstad. Då han kom hem och fick draga upp grisen var den död, så det var inget att göra åt. Mor grät men far sade bara "Det är väl att det inte är någon av barna".

Erik var så gammal att han redan hade flyttat hemifrån då jag var liten. Far brukade tala om att han ville alltid ha ett litet trädgårdsland som han kallade sitt. Där odlade han blommor och grönsaker.

Axel intresserade sig aldrig för jord och djur. Han ville ha bräder, spik och hammare.

Greta och Lisa fick för det mesta se efter småsyskon och hjälpa till med vad de kunde. Mia var ofta sjuk. Hon fick lunginflammation i tvåårsåldern och sedan "skrofler" i sitt huvud. Hon hade sår runt öronen hela sin skoltid och fick vara hemma från skolan långa tider.

Jag (Anna) var stor och stark men då jag tänker tillbaka fick jag lida för det många gånger. Jag skulle orka vad som helst. Ingen tänkte på att jag bara var ett barn. Jag minns ett år då det var svår torka på sommaren och hösten. Då fick vi hjälpa far att med grimma och rep leda korna till en brunn som låg ganska långt bort. Där fanns alltid vatten. Där fick de dricka en gång om dagen. Jag var så rädd så jag gömde mig ibland då jag visste att det var tid för vattningen.

Lyda då far befallde fick vi lära oss. Det var nog inte så lätt att klara två kor som var vilda av törst för en tioåring. Då var jag glad när höstrusket kom.

Sven hade stort intresse för jordbruk och djur. Då han var liten och far plöjde gick han alltid i fåran bakom plojen. Han stod och såg på hästarna från Sörstad då de betade i hagen vid Ängen. Far sade till honom, "Bed Patron Nelzén att du får en häst". Det var det året han hade börjat skolan. En dag då han kom från skolan kastade han ifrån sig skolväskan och stack iväg till Sörstad. Far såg honom och anade vad han skulle göra.

Lisa fick springa efter honom och träffade Sven vid kökstrappan på "stora byggningen". Han förklarade då att han hade varit inne i köket för att be om en häst men inte träffat någon därinne.

Helger!

Julförberedelserna började omkring 1 december med slakt och tvätt. Alla trasmattor skulle skuras och då fick vi ha golvet bart och över söndagarna en gammal sliten trasmatta sedan golvet skurats på lördagskvällen. Sedan skulle det bakas slaglimpor i stora ugnen. Till degen skulle det vara surdeg från ett föregående bak. Sedan kokades vatten och kummin och i ett stort degtråg som vi ställde på golvet slog vi ihop mjöl och surdeg och det skällheta vattnet med ett klapprå som användes vid byk. Sedan skulle degen stå så den blev genomsyrad. Då blandades sirap, kryddor och mera jäst till degen. Efter jäsning bakades limpor. I stora ugnen som var inmurad över järnspiseln i murstocken, sattes brödet direkt på stenarna. Ungefär tio limpor kunde gräddas på en gång. Ugnen eldades med ved som högs i långa stycken "bakved". Sedan fick vi barn hämta tallkvistar i skogen som fästes på en speciell stake "ugnsoppel". Med den sopades ugnen ur och till sist doppades tallkvistarna i vatten för att stenarna skulle bli rena.

Det var nog en konst att veta att värmen skulle bli lagom. Det blev i alla fall goda limpor som höll sig goda en lång tid. Vetebröd bakades också i storugnen och vid värmen som fanns kvar torkades skorpor som kunde stå i ugnen över natten och de blev mycket goda.

Sedan skulle allt städas så det var skinande rent.

Kvällen före julafton skulle vi göra oss

julerena. Det var i ett handfat i köket. Vi fick tvätta håret och tvätta oss på hela kroppen. Sedan fick vi ett rent flanelnattlinne som hängde framför brasan i rummet. I sängen var då rent och det var en härlig känsla att krypa ned och vänta på julen. På julafton skulle julkärven sättas upp och två enbuskar placerades vid trappan. Vid tolvtiden hade mor doppet i grytan färdigt och vi åt då.

Sedan tog vi in julgranen och klädde den. Då granen var klädd tände vi en brasa och ljusen i granen. På bordet stod en korg med äpplen från det träd som far hade planterat samt hasselnötter som vi hade plockat på hösten. Sedan delade vi ut julklappar. Kanske ett dockhuvud eller en liten burk med pärlor. Ett år fick jag en sparbössa i form av ett äpple. Den har jag kvar ännu och är mycket rädd om. Då mor och far gick ut för att sköta om djuren lekte vi med våra julklappar.

Ett av de allra första minnen jag har är från första världskriget. Det fanns inte fotogen så vi fick ha karbidlyktor. De luktade så illa. För det mesta klarade vi oss med skenet från brasan. Före jul hade far fått en liter fotogen av Fru Nelzén och den fylldes i taklampan på julafton. Vad ljust det blev då lampan tändes. Vi barn gick utanför stugan och såg på detta underbara ljus. Jag var då ungefär fyra år.

Till julottan gick vi om möjligt alla. Då mor och far skötte djuren var våra kläder framlagda på var sin stol och då fick vi se till själva att vi blev färdigklädda i tid. Jag tror julottan började klockan sex. Vi hade en halvtimmes väg till kyrkan. Ett år var det så mycket snö att far fick bära mig på axlarna till kyrkan. Då vi kom hem åt vi julfrukost och sedan hade vi det lugnt och skönt i helgen.

Annas berättelse fortsätter i nästa nummer.